

Romanit ja syrjintä

IHMISOIKEUSLIITTO RY

Simonkatu 8 A, 6. krs
00100 Helsinki

puhelin: 09 4155 2500
e-mail: info@ihmisoikeusliitto.fi
Helsinki 2015

*Ihmisoikeusliitto on tehnyt Suomessa vuosia työtä romanien oikeuksien edistämiseksi. Esite perustuu Ihmisoikeusliiton **Yhteisövoimavaraksi** -romanihankkeen havaintoihin. Yhteisövoimavarana -hanke toimi vuosina 2012–2015. Hanketta rahoitti Raha-automaattiyhdistys.*

Kuvitus ja taitto: Eeva Meltio

Onko kaikilla samat ihmisoikeudet?

Monet romanit kokevat, että kaikki ihmisoikeudet eivät koske heitä.

Kuitenkin kaikki ihmisoikeudet kuuluvat jokaiselle, kaikkialla ja samanlaisina. Suomella on velvollisuus noudattaa niitä kansainvälisiä ihmisoikeussopimuksia, jotka se on allekirjoittanut. Tällaisia ovat esimerkiksi kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskeva sopimus sekä sopimus lapsen oikeuksista.

Monessa ihmisoikeussopimuksessa käsitellään syrjintää ja vähemmistöjen oikeuksia. Nämä sopimukset takaavat romaneille samat oikeudet kuin kaikille muillekin.

Kun Suomi hyväksyy kansainvälisiä sopimuksia, Suomella on velvollisuus muuttaa lainsäädäntö ihmisoikeussopimusten sisältöä vastaavaksi. Joskus tämä kestää pitkään.

Suomen perustuslaissa on vastaavanlaisia oikeuksia. Näitä kutsutaan perusoikeuksiksi. **Suomen perustuslaki takaa kaikille yhdenvertaisen kohtelun ja kieltää syrjinnän.** Lisäksi perustuslaki velvoittaa julkisen vallan takaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen.

Ihmisoikeuksista ei voi poimia vain tiettyjä oikeuksia. **Ihmisoikeuksien kunnioittamiseen kuuluu se, että oikeudet turvataan kaikille.** Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kaikkien vähemmistöjen oikeudet ovat yhtä tärkeitä. Ihmisoikeuksien puolustaja pitää kaikkien ihmisten oikeuksia yhtä tärkeinä.

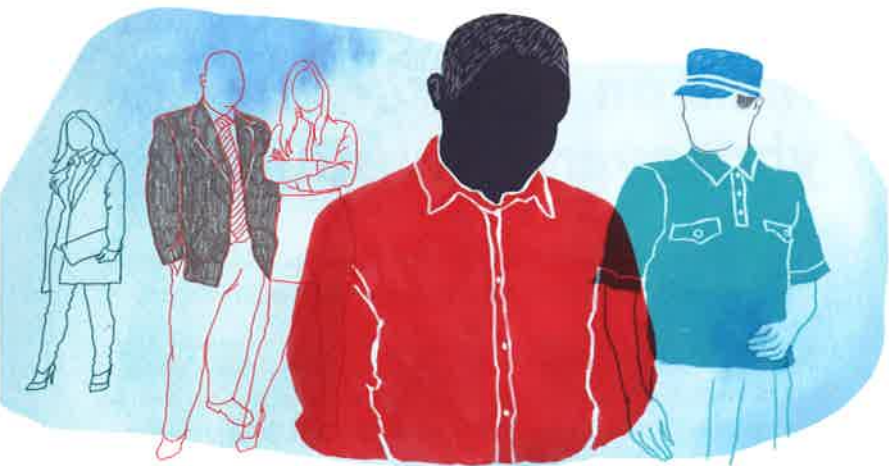
Ovatko romanit keskenään tasa-arvoisia?

YK:n ihmisoikeuksien julistuksessa todetaan, että ihmiset syntyvät vapaina ja tasavertaisina arvoltaan ja oikeuksiltaan. Kaikilla on esimerkiksi vapaus valita työnsä ja asuinpaikkansa sekä liikkua vapaasti. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että jokainen saa itse päättää mitä hän opiskelee, missä hän asuu tai kenen kanssa hän viettää aikaansa. **Muilla romaneilla ei ole oikeutta päättää suvun tai perheenjäsenen puolesta.**

Perustuslaki takaa romaneille oikeuden ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Monelle romanille yhteisö tarjoaa turvaa ja yhteisöllisyyttä. Kuten kaikissa yhteisöissä, myös romanien keskuudessa esiintyy syrjintää ja ihmisoikeusloukkauksia.

Usein romanit eivät tunnista yhteisön sisäisten tapojen yhteyttä ihmisoikeuksiin. **Esimerkiksi väistämiseen ja muuttolupaan liittyvissä tapauksissa on välillä rikoksen tunnusmerkkejä.** Osa romaneista kokee yhteisönsä sääntöjen menevän Suomen lakien edelle. Vaikka esimerkiksi väistämisvelvollisuus rajoittaa yksilön oikeuksia, jotkut romanit kokevat, että kyse on romanikulttuuriin kuuluvasta sisäisestä asiasta, jonka ylläpitämiseen heillä on oikeus.

Oikeutta omaan kulttuuriin ei saa toteuttaa muiden oikeuksia loukkaamalla. Ihmisoikeuksien loukkaaminen on yhtä väärin, tapahtuu se sitten yhteisön sisällä tai ulkopuolelta.

Mitä syrjintä on?

Suomen lain mukaan syrjintä on ihmisten eriarvoista kohtelua jonkun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella, esimerkiksi siksi, että hän on romani. Syrjintää on käsky tai ohje syrjiä sekä häirintä.

Syrjintää on esimerkiksi se, että ravintolan työntekijä estää sisäänkäynnin siksi, että muut romanit ovat aikaisemmin aiheuttaneet häiriötä ravintolassa. Työntekijä syyllistyy syrjintään, vaikka hän noudattaisi vain esimiehen antamaa käskyä. Jos yksityinen henkilö tarjoaa sijoitusasunnon myytäväksi tai vuokrattavaksi, hän ei saa valita vuokralaista tai ostajaa syrjivien perusteiden.

Syrjintä on kiellettyä laajasti kaikilla elämänalueilla: työelämässä, koulutuksessa ja palveluissa, kuten kaupoissa tai ravintoloissa. Viranomaiset, kuten poliisi ja asuntotoimistojen työntekijät, eivät saa kohdella asiakkaitaan eriarvoisesti johtuen romanitautista.

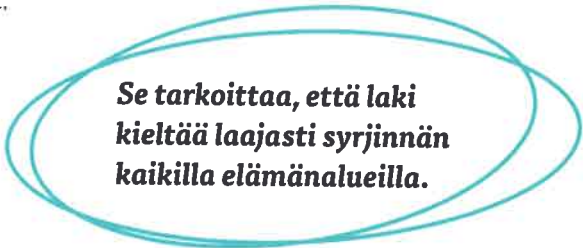
Mikä on yhdenvertaisuuslaki?

Lain tarkoitus on ehkäistä syrjintää ja edistää yhdenvertaisuutta.

Uusi yhdenvertaisuuslaki astui voimaan 1.1.2015.

Yhdenvertaisuuslain mukaan ketään ei saa syrjiä iän, alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, poliittisen toiminnan, ammattiyhdistystoiminnan, perhesuhteiden, terveydentilan, vammaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Uusi yhdenvertaisuuslaki antaa aikaisempaa laajempaa suojaa syrjinnältä, sillä sitä sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Se tarkoittaa, että laki kieltää laajasti syrjinnän kaikilla elämänalueilla.

Velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta laajeni edelliseen lakiin verrattuna. **Nyt kaikilla viranomaisilla, koulutuksen järjestäjillä ja työnantajilla on velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta.** Näiden toimijoiden on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin edistääkseen yhdenvertaisuutta. Lisäksi viranomaisten, koulutuksen järjestäjien ja sellaisten työnantajien, joiden palveluksessa on vähintään 30 henkeä, on tehtävä suunnitelma siitä, kuinka he edistävät yhdenvertaisuutta.

Miten toimia jos koet tullessi syrjityksi?

- **Pyydä paikalla olevilta henkilöiltä heidän yhteystietonsa** jos tarvitset myöhemmin todistajia.
- Jos epäilet jonkun syrjivän sinua, **pyydä hänen ja hänen esimiehensä nimi ja yhteystiedot**.
- **Käyttäydy tilanteessa rauhallisesti**, älä hermostu.
- Jos epäilet tullessi syrjityksi, **kirjoita heti tapahtumat ylös** (mitä tapahtui, missä ja mihin aikaan).
- **Ole heti yhteydessä** esimerkiksi puhelimella siihen tahoon, jonka epäilet kohdelleen sinua epäasiallisesti ja pyydä selvitystä. Voit vedota siihen, että laki kieltää syrjinnän.
- **Tee rikosilmoitus poliisille**, jos epäilet että kyseessä on rikos.
- **Tee kantelu viranomaiselle**. Tarkempia tietoja syrjintää valvovista viranomaisista löydät seuraavasta osasta. Viranomaisten yhteystiedot ja ohjeet kantelun tekemiseen löydät viimeiseltä sivulta.
- **Jos et ole varma, onko kyse syrjinnästä, pyydä neuvoja**. Esimerkiksi yhdenvertaisuusvaltuutettu tai kansalaisjärjestöt voivat auttaa sinua pohtimaan, mitä tilanteessa kannattaa tehdä.

Helpointa on selvittää syrjintäepäily mahdollisimman pian. Näytön saaminen syrjinnän todistamiseksi on usein vaikeaa. Syrjinnän tutkiminen kuuluu viranomaisille, mutta voit auttaa asian selvittämisessä.

Kenelle syrjinnästä voi valittaa?

Jos päätät tehdä virallisen kantelun viranomaiselle, tee se mahdollisimman pian, jotta tapaus ei pääse vanhenemaan. Syrjinnan selvittäminen on helpointa, kun asia on vielä tuoreessa muistissa.

Jos koet tullee syrjityksi, valita kohtelustasi viranomaisille. Eri viranomaisilla on syrjintätilanteessa erilaisia toimivaltuuksia. **Tärkeintä on, että otat yhteyttä johonkin syrjintään puuttuvaan viranomaiseen.** Heidän tehtävänsä on ohjata sinut eteenpäin.

Mieti ennen valituksen tekemistä, mitä haluat sillä saavuttaa. Jos esimerkiksi haluat tekijälle rangaistuksen, tee rikosilmoitus.

Syrjinnästä voi tehdä rikosilmoituksen poliisille, joka tutkii asian. Ilmoitus kannattaa tehdä, vaikka et olisikaan varma siitä, onko kyse syrjinnästä. Tämän jälkeen asia voi edetä syyttäjälle ja syyteharkinnan jälkeen tuomioistuimeen. Rikoslain mukaan syrjinnästä voi saada sakkoja tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Tuomioistuin voi määrätä syrjinnästä vahingonkorvauksia.

Yhdenvertaisuusvaltuutettu ohjaa ja neuvoo syrjintää kokeneita. Valtuutettu arvioi yksittäisiä syrjintätapauksia, avustaa syrjinnän uhreja ja auttaa sovinnon aikaansaamisessa. Valtuutettu ei kuitenkaan voi määrätä rangaistusta syrjinnästä. Ota yhteyttä yhdenvertaisuusvaltuutettuun, jos olet kokenut syrjintää millä tahansa elämänalueella paitsi työelämässä.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi kieltää jatkamasta tai uusimasta syrjintää sakan uhalla tai vahvistaa osapuolten välisen sovinnon. Voit ottaa yhteyttä lautakuntaan, jos olet kokenut syrjintää millä tahansa elämänalueella paitsi työelämässä.

Työelämässä tapahtuneesta syrjinnästä voi tehdä valituksen **työsuojeluviranomaisille**. Ne valvovat syrjintää työhönotossa, työ- ja virkasuhteissa sekä työharjoittelussa. Ne eivät voi määrätä syrjinnästä rangaistusta. Lisäksi ammattiliitot auttavat jäseniään.

Tasa-arvovaltuutettu antaa ohjeita ja neuvoja, jos olet kokenut syrjintää sukupuolesi perusteella.

Voit vaatia hyvitystä syrjinnästä nostamalla erllisen hyvityskan-teen kahden vuoden kuluessa kokemastasi syrjinnästä. Hyvitys tarkoittaa syrjinnän uhrille maksettavaa korvausta. Kanne käsitellään käräjäoikeudessa, joten käytännössä tarvitet asianajajan sitä varten. Jos häviät oikeudenkäynnin, joudut korvamaan myös vastapuolen oikeudenkäyntikulut.

Miksi syrjintään kannattaa puuttua?

Romaneille syrjintä on arkea. Vartijat seuraavat kaupassa, ravintolan ovella sisäänpääsy estetään romanivaatetuksen vuoksi tai vuokranantaja toteaa, ettei hän vuokraa asuntoaan romaneille.

Monet kertovat turtuneensa läpi elämän kestäneeseen syrjintään, eivätkä jaksu puuttua siihen. Eriarvoista kohtelua pidetään normaalina. Syrjintään puuttumisen ei uskota johtavan mihinkään hyvään. Sen sijaan monet pelkäävät siitä seuraavan jotain ikävää.

Syrjintään puuttuminen on tärkeää. Se auttaa syrjintää kokenutta pääsemään yli tapahtuneesta, käsittelemään asian ja saamaan oikeutta.

Syrjintään puuttuminen auttaa myös muita syrjintää kokeneita. Syrjivään käytökseen puuttuminen voi muuttaa organisaatioiden käytäntöjä ja lisätä tietoa syrjinnästä niissä ja yhteiskunnassa yleisesti. On tärkeää tehdä ilmoitus syrjinnästä, jotta syrjintä tulee näkyväksi.

Lisätietoa

SYRJINTÄTAPAUKSESSA NEUVOJA ANTAVIA TAHOJA:

- **Yhdenvertaisuusvaltuutettu** (www.syrjinta.fi)
Puhelinpäivystys arkisin kello 10-12 p. 0295 666 817.
yvv@oikeus.fi.
- **Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta** (www.yvt.fi)
Hakemus lautakunnalle tehdään kirjallisesti. Hakemuksen voi jättää myös sähköisesti. yvltk@oikeus.fi
- **Tasa-arvovaltuutettu** (www.tasa-arvo.fi)
Puhelinpäivystys ma-to kello 9-11 ja kello 13-15, pe kello 9-11, p. 0295 666 842.
- **Aluehallintovirastojen työsuojeluvastuualueet** eli työsuojeluviranomaiset (www.tyosuojelu.fi) Ota yhteyttä alueesi työsuojeluviranomaisiin. Voit myös ottaa yhteyttä ilman, että nimesi tulee esille.
- **Poliisi** (www.poliisi.fi) Jos haluat poliisin paikalle, soita yleiseen hätänumeroon 112. Muussa tapauksessa ota yhteyttä paikalliseen poliisilaitokseen. Yhteyttä voi ottaa myös internetin kautta.

LISÄTIETOA SYRJINNÄSTÄ JA IHMISOIKEUKSISTA:

- **Perustietoa ihmisoikeuksista:** ihmisoikeudet.net
- **Tieto- ja materiaalipankki yhdenvertaisuudesta:** www.yhdenvertaisuus.fi
- **Yhdenvertaisuuslaki:** www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141325
- **Erilaisena arjessa. Selvitys romanien syrjintäkokemuksista:** www.ofm.fi/download/52878_romaniselvitys_verkkoon.pdf?dc25ba-f528d9d188

ihmisoikeusliitto
FORBUNDET FÖR MÄNSKLIGA RÄTTIGHETER